

Blant handelsmenn og nessekonger

En viktig epoke i Nordlands historie, væreier-systemet, er godt representert i AiNs magasiner. Her er et lite dykk i historien, akkompagnert av bilder fra Nordlandsmuseet.

Hvis du tar en tur ned i magasinene til Arkiv i Nordland og ser på arkivene, vil du straks gjenkjenne navn på velkjente handelsmenn og handelssteder langs nordlandskysten: Zahl fra Kjerringøy, Dahl fra Nusfjord og Schøning fra Grøttøy. Disse handelsmenn var en del av et økonomisk og sosialt system som vokste frem i Nord-Norge fra slutten av 1700-tallet. Handelsstedene har forlenget mistet sin økonomiske og sosiale makt, men flere av bygningene står der som monumenter om en epoke som er forbi.

I magasinene finner vi også arkivene etter handelssteder som er blitt nesten borte i kulturlandskapet. Det er kun gjennom arkivene vi kan skaffe oss viten om deres eksistens, og om hvordan livet kunne utarte seg på et lite handelssted langs kysten av Nordland.

Fremveksten av disse privilegerte nordnorske handelsstedene oppsto som følge omstridte politiske vedtak, fattet etter en langvarig og hissig debatt om hvordan man skulle ordne opp i de kaotiske handelsforholdene som rådde i landsdelen på 1600- og 1700-tallet.

Nord-Norge hadde fra senmiddelalderen ligget under Bergen og Trondheim som økonomisk interesseområde. All eksport fra Nord-Norge måtte skje over disse to byene, og utlendinger hadde ikke lov til å handle i Nord-Norge. Andre nordmenn drev handel i området, og det vokste etter hvert fram flere grupper store og små handelsmenn som konkurrerte på det samme markedet (kremmere, knapere, embetsmenn). En stor del av denne handelen var «svart». Den unndro seg avgifter, og ga derfor ingen inntekter til statskassa.

Det var også tilfelle når det gjaldt brennevins-handelen. På landsbygda vrimlet det av utsalgssteder, og de fleste betalte ingen avgifter til staten. Staten ønsket kontroll over denne handelen, både av hensyn til statens inntekter og av hensyn til allmuens velferd. Svaret ble å